

VYAS PANCHANG

ज्योतिष-पंचांग-पूजा पाठ एवं ज्योतिष परामर्श

बालागाम, ता. केशोद, जिला. जूनागढ़, गुजरात, भारत (इन्डिया) पिन: 362220

www.vyaspanchang.com, help@vyaspanchang.com, MO.NO.94087 28736 (11 AM TO 06 PM)

त्रिपिंडी श्राद्ध पद्धती

संस्कृत

VYAS PANCHANG

त्रिपिंडी श्राद्ध पद्धती

संपादक
ह. भ. प. आचार्य - श्रीकृष्ण शुक्ल
अमळनेरकर

किंमत = ११ रूपये

अनुक्रमणिका

अ.न.	विषय
१)	त्रिपिंडी श्राद्ध निर्णय
२)	हेमाद्रि स्नान संकल्प
३)	दशविध स्नानानि
४)	नूतन यज्ञोपवीत धारणम्
५)	सूर्योपस्थानः
६)	ब्रह्मयज्ञ प्रयोग.
७)	महाविष्णु पूजन संकल्प
८)	हृदयादि न्यास
९)	करन्यास
१०)	शोडशोपचारै विष्णु पूजनम्
११)	त्रिपिंडी श्राद्ध संकल्प
१२)	कलश स्थापन-पूजनम्
१३)	अग्न्युत्तारणम्
१४)	प्रतिमा स्थापन-पूजनम्
१५)	ब्राह्मण प्रार्थना, कलशोपरि सूक्त जप ।
१६)	त्रिपिंडी श्राद्ध-विधि
१७)	तिलाक्षतेर्दिग्बंध कार्यम्
१८)	कुशोपरि भूमि प्रार्थना
१९)	तिलोदक करणं-श्राद्धीय द्रव्य प्रोक्षणम्
२०)	अर्घ्य दानम्-भोजन संकल्प
२१)	रेखाकरणम्-पिंड दानम्- षडंजलि
२२)	पिंड पूजा-सुप्रोक्षिकादि करणम्
२३)	पिंडमूले तिलोदकं-शंखोदकेन तर्पणम्
२४)	१) ब्रह्म तर्पणम् २) विष्णु तर्पणम् ३) रुद्र तर्पणम्
२५)	पिंडोपरि सुप्रोक्षिकादि करणम्
२६)	पिंडं उधृत्य-आघ्राय-विसर्जनम्
२७)	पंच वाक्यात्मक पुण्याह वाचनम्
	दशविध दानम्

त्रिपिंडी श्राध्द-साहित्य

धोतर पाने-३ नग
 उपरणे-३ नग
 नवे कलश-३ नग
 तबकड्या-३ नग
 तांदुळ-२ किलो
 गहु-१ किलो
 तीळ-१ किलो
 (१) विष्णु-सुवर्ण प्रतिमा
 (२) रूद्र-ताम्र प्रतिमा
 (३) ब्रह्मा-रजत प्रतिमा
 नारळ-४ नग
 सुपारी-१५ नग
 खारीक-१५ नग
 बदाम-१५ नग
 नागवेली पाने-२५ नग
 केळी-१२ नग
 पंचरंगी नाडा-१ हात
 उदबत्ती पुडा-१ नग
 जानवे-५ नग
 अत्तराची बाटली-१ नग
 तीळ-जव-गोपीचंदन-भस्म
 दुध-१ लीटर
 पंचामृत-दुध, दही, तूप, मध, साखर
 गव्हाचे पीठ-१ पाव
 तांदळाचे पीठ-१ पाव
 तिळाचा कूट-१ पाव
 गोमूत्र, गाईचे शेण, पणती

लांब वाती-फुलवाती
 आंब्याची पाने
 लाल कपडा-१ पीस
 पांढरा कपडा-१ पीस
 काळा कपडा-१ पीस
 खजूर-अदपाव
 लिंबू-२ नग
 आगपेटी, चिन्नर-पंचवीस रुपयांची
 पाट-३ नग
 तांबे-२ नग
 ताटे-२ नग
 वाट्या-५ नग
 फुलपात्रे-२ नग
 आचमनी-१ नग
 आसन-३ नग
 संध्यापात्र-१ नग
 बादली-१ नग
 फुले, तुळशी,
 थजमानाचे वस्त्र-धोतर, उपरणे

नवी साडी, क्लाकल.

दशदाने

१) गोदान	२) कर्मडलु
३) तिलपात्र	४) घृतपात्र
५) कास्यपात्र	६) उपानह
७) छत्र	८) वस्त्र
९) सुवर्ण	१०) दक्षिणा

॥ त्रिपिंडी श्राद्ध निर्णय ॥

गर्गमतेन- आषाढे-श्रावणमासे कुर्याद् भाद्रपदे तथा ।
 आश्विने नैव कर्तव्यं इति गर्गादि भाषितम् ॥१॥
 कार्तिके-मार्गशीर्षे वा माघे फाल्गुनके तथा ।
 वैशाखे जेष्ठ मासे वा क्वचित् मघु गृह्यते ॥२॥
 कृष्ण पक्षे चतुर्दश्यां अष्टम्यादि दिनत्रयं ।
 त्रिपिंडी कार्यं ते सस्य सर्व कामार्थ सिद्ध्यते ॥३॥
 कृष्ण चतुर्दशी, अष्टम्यां शुक्ल चतुर्दश्यां कुर्यात् ॥४॥
 अन्यमतेन- त्रिपिंडी सर्व मासेषु कर्तव्यो, पौषाषाढेन कारयेत् ।
 दशम्यादि पंचतिथिषु कार्यपुत्र संस्मृद्ध्यते ॥५॥
 त्रिपिंडी विधिवत् कुर्यात् दारापुत्र स्थिरो भवेत् ।
 मानसं खेद संतापं विलयंति च तत्क्षणात् ॥६॥
 अद्वैतश्च द्वेषि कलत्रं धनपुत्र प्रदायनं
 ते नरा सुख सौभाग्यं धन आरोग्यं रं पदा ॥७॥

चैत्र मासे न कर्तव्यं ज्येष्ठाषाढ एव च । भाद्रपदे तथा पौषे फाल्गुने शुक्ल पक्षयोः ।
 एते मासे न कर्तव्यं पितृणां नोप तिष्ठति ॥८॥
 वैशाखे श्रावणे मासे कार्तिके मार्गशीर्षके । माघे फाल्गुने कृष्णे च सुपुत्रो कुरुष्वे यदि ।
 दशपुत्रा दशापरान् अघो गच्छति मानवाः ॥९॥

नरके रौरवे कुण्डे प्रतिते पूर्वजं यदा ।
 सुपुत्रेण यदा चैव कुरुते मानवाः शुभं त्रिपिंडी सर्व मध्ये च कुरुते च सुपुत्रकम् ।
 तस्य कुले न भवेत् प्रेत, पीडां चैव कदाचन ॥१०॥
 सर्व लक्ष्मी भवेत्तस्य पुत्र पौत्र धनागमम् ।
 द्विपुणां च क्षयं यांति सर्व सौख्य फलप्रदाः ॥११॥
 सवत्स धेनु दानेन पूर्वजानां गति भवेत् ।
 अघोगच्छंति यः प्राणी तस्य मुक्तिर्न संशयः ॥१२॥
 नवमी चतुर्दश चैव पौर्णिमासी यदा भवेत् ।
 दशम्यां कृष्ण पक्षे च त्रयोदश्यां यथाऽपि वा ॥१३॥
 त्रिपिंडी करणं कुर्यात् शुक्ल पक्षे च पंचमी । कार्तिके शुक्ल पक्षे च अष्टम्यां च चतुर्दशी ॥१४॥
 पौर्णिमास्यां यदा कार्या पक्षयो उभयोरपि ।
 कार्तिकादि शुभे मासे उत्तरायणे गते रथौ ॥१५॥
 त्रिपिंडी करणं कार्यं प्रेतानां मुक्तिदा भवेत् ॥
 शुक्ल पक्षात्:- ५, ८, ९, १४, १५. वद्य पक्षात्:- ८, १०, १३, १४.

संकल्पः-

त्रिपिंडी श्राद्धांग भूतं प्रायश्चित्तो तीर्थ स्नानादिषु च हेमाद्रि प्रोक्तं महास्नानं करीष्ये ॥

हस्तेः (जलाक्षत-पूगीफलं-दक्षिणा-श्रीफलं धृत्वा)

ब्रह्म हत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वगनागमः । महन्ति पात्रका न्याहः संसर्गश्चापि तैः सह ।
गुरुणां मध्यादि क्षेपो वेदनिंदा सुहृदवधः । ब्रह्महत्या समंनेषु मधीतस्य विनाशान्मू ।
अमृतं च समुत्कर्षे राजगापि च मैथुनम् । गुरोश्चालीकं निर्वधः समानि ब्रह्महत्याया । ब्रह्मो
ज्ज्ञता वेदनिंदा कौट साक्ष्यं सुहृदवधः । गर्हितानाद्ययोजग्धिः सुरापानं समं निषेद ।
निषिद्धं भक्षणं जैहम्यमुत्कर्षे च कोऽनृतम् ॥

रजस्वला मुखास्वाद सुरापानं समानिषेद । निक्षेपस्या हरणं चैव नराक्षर जतस्य च ।
भूमी वज्र मणीनां च रुक्मस्तेयं समं स्मृतम् । अश्वरत्नं मनुष्य स्त्री भूधेनु हरणं तथा ।
निक्षेपस्य च सर्वं हि सुवर्णस्तेयं संभितम् ॥

याज्ञवल्क्यः- सखि-भार्या-कुमारीषु-स्वयोनिषु अन्यजासु च । स्व गोत्रासु
सुतस्त्रीषु गुरुतल्पं समं स्मृतम् । पितुः स्वसारं मातुश्च मातुलानी स्नुषामपि । मातुः
सपत्नि भगिनी आचार्य तनयां तथा । आचार्य पत्नि स्वसुतां गच्छेत्तु गुरुतल्पगः ।

मनुस्मृतीः- खर-अश्व-उष्ट्र मृगे भा नाम जीविकः वधस्तथा । संकरीकरणं ज्ञेयं मीनाहि
महिसण्य च ॥ कृमी कीटकयोः हत्या मद्यानुगत भोजनम् । फलैश्च कुसुम हस्तेयं अधैर्यं च
मलावहम् । निन्दितं भ्यो घनादानं वाणीज्यं शूद्र सेवनम् । अपात्री करणं ज्ञेयं असत्यस्य
च भाषणम् । ब्राह्मणस्य रुजः कृत्वा घ्रातिर्अघ्रेय मद्ययोः । जैहम्यं च मैथुनं पुंसि जातिभ्रंश
करं स्मृतम् ॥ ॥ इति हेमाद्री स्नान संकल्प ॥

॥ दशविध स्नानानि ॥

संकल्पः-

स्वदेह शुद्ध्यर्थं विशिष्टे तीर्थे वा महानद्यां गत्वा हस्तेः

“त्रिपिंडी-श्राद्धांगं भूतं” समस्त पाप क्षयार्थं “दशविध स्नान-महं करिष्ये ॥

१) भस्मस्नानम्- मानस्तोके तनये०

यथाऽग्नीर्दहते भस्म तृण काष्ठादि संचयम् ।

तथा मे दह्यतां पापं कुरु भस्म शुचं शुचीम् ॥१॥

२) मृत्तिका स्नानम्- इदं विष्णुर्विचक्रमे०

अक्षक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते वसुंधरे ।

शिरसा धारयिष्यामि रक्षस्व मां पदे पदे ॥२॥

३) गोमय स्नानम्- मानस्तोके तनये मानऽ०

गोमय वसते लक्ष्मीः पवित्रं सर्व मंगला ।

स्नानार्थं संस्कृता देवी पापं मे हर गोमय ॥३॥

४) पंचगव्य स्नानम्- सहस्र शीर्षा पुरुषः०

गोमूत्रं - गोमयं - क्षीरं - दधि - सर्पि - समन्वितम् ।

सर्व पाप विशुद्ध्यर्थं पंचगव्य पुनातु माम् ॥४॥

५) गोरज स्नानम्- आयंगौः पृश्निरक्रमी०

गवां खूरेण निर्धूतं यद्रेणू गगने गतम् ।

शिरसा तेन संलेपे महापातक नाशनम् ॥५॥

६) धान्य स्नानम्- धान्यमसि धिनुहि देवान्०

धान्यौषधी मनुष्याणां जीवनं परमं स्मृतम् ।

तेन स्नानेन देवेश मम पापं व्यपोहतु ॥६॥

७) फल स्नानानी- याः फलिनीर्याऽअफला०

वनस्पति रसो दिव्यो फल-पुष्प वृतः सदा ।

तेन स्नानेन मे देव फलं लब्ध्वं अनन्तकम् ॥७॥

८) सर्वौषधी स्नानम्- औषधयः समवदन्त०

औषध्यः सर्व वृक्षाणां वृक्ष गुल्म लतास्तुयाः ।

दुर्वा सर्षप संयुक्ता सर्वौषध्यः पुनंतु माम् ॥८॥

१) कुशोदक स्नानम्- देवस्यत्वा सवितुः०

कुशमूले स्थितो ब्रह्मा कुशमध्ये जनार्दनः ।

कुशाग्रे शंकरो देवस्ते नश्यंतु मम पातकम् ॥९॥

१०) हिरण्य स्नानम्- हिरण्य गर्भः०

हिरण्य गर्भ गर्भस्थ हेम बीजं विभावसोः ।

अनन्त पुण्य फलद मतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥१०॥

॥ इति दशविध स्नानानि ॥

नूतन यज्ञोपवीत धारणम्

१) भस्म धारणम् । २) शिखाबंधनम् । ३) आप्तस्य प्राणायस्य कृत्वा ॥

संकल्प-

अद्य पूर्वोद्यारित एवं गुण विशेषण० शुभ पुण्य तिथौ समालम्ब्य गोघोषोत्पन्नस्य
अ० शर्मण (वर्मा-दास-गुप्ता) श्रौत-स्मार्त कर्मानुष्ठान सिध्यर्थं त्रिपिंडी
पश्चाद्वांगत्वेन नूतन यज्ञोपवीत धारणं मुहं करिष्ये ॥

(आदौ यज्ञोपवीत प्रक्षालनम्) ॐ आपोहिष्ठा० ॥ ॐ यो वै शिवतमो० ॥

ॐ तस्माऽअरंगमा० ॥ इति मंत्रेण प्रक्षालनम् ॥

ततो यज्ञोपवीतं करं संपुटं कृत्वा दशवारं गायत्री मंत्रेण अभिसंनयेत् ॥

ॐ भुर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं ॥

ग्रंथिषु देवता आवाहनम्

१) प्रथम तन्तौ- ॐ काराय नमः ॥ ॐ कारं आवाहयामि ॥

२) द्वितीय तन्तौ- ॐ अग्नये नमः ॥ ॐ अग्निं आवाहयामि ॥

३) तृतीय तन्तौ- ॐ ताण्यो नमः ॥ ॐ ताण्यं आवाहयामि ॥

४) चतुर्थ तन्तौ- ॐ सोमय नमः ॥ ॐ सोमं आवाहयामि ॥

५) पंचम तन्तौ- ॐ पितृभ्यो नमः ॥ ॐ पितॄन् आवाहयामि ॥

६) षष्ठम तन्तौ- ॐ प्रजापतये नमः ॥ ॐ प्रजापतिं आवाहयामि ॥

७) सप्तम तन्तौ- ॐ अनिलाय नमः ॥ ॐ अनिलं आवाहयामि ॥

८) अष्टम तन्तौ- ॐ यमाय नमः ॥ ॐ यमं आवाहयामि ॥

९) नवम तन्तौ- ॐ विद्भ्यो देवेभ्यो नमः ॥ ॐ विश्वान् देवान् आवाहयामि ॥

त्रिपिंडी आद्य मङ्गली ॥

यज्ञोपवीत ग्रंथीमध्ये-

ब्रह्म-विष्णु-रुद्रेभ्यो नमः॥ ब्रह्म विष्णु रुद्रान् आवाहयामि ॥ आवाहित देवताः
सुप्रतिष्ठा वरदा भवत ॥

ततः पूजनं कुर्यात्- प्रणवादि आवाहित-यज्ञोपवीत देवताभ्यो नमः गंध पुष्पाणि
समर्पयामि । (वा मानसोपचारैः पूज्य)

सूर्यं प्रदर्शनं-ॐ तश्चक्षुर्देवहितं ॥

यज्ञोपवीत धारणं- यज्ञोपवीत इति मंत्रस्य परमेष्ठी ऋषिः लिङ्गोक्ता देवता त्रिष्टुप्
छंदः यज्ञोपवीत धारणे विनियोगः॥

ॐ यज्ञोपवीतं परमं ॥ १ ॥ यज्ञोपवीतमसि यज्ञारयत्वा यज्ञोपवीतेनो वनह्यामि ॥ २ ॥
दक्षिण हस्ते धृत्वा प्रति यज्ञोपवीतं ॥ आचमनं ॥

जीर्णं यज्ञोपवीतं त्यागः- एतावद्दिनं पर्यंतं ब्रह्मत्वं धारितं मया । जीर्णं
त्वात्तत्परित्यागो गच्छसुत्रं यथा सुखम् ॥ १ ॥

इति मंत्रेण जीर्णं यज्ञोपवीतं शिरोमार्गेण नित्यं शुद्धं भूमौ त्यजेत् ॥ पश्चात् यथाशक्ति
गायत्रीं जपेत् ॥

संकल्प- अनेन नूतन यज्ञोपवीत धारणाख्येन कर्मणा भगवान् यथाशक्ति गायत्री जप
कर्मणा श्री सविता देवता प्रीयतां नमम ॥

पुनः संकल्प- अनेन नूतन यज्ञोपवीत धारणाख्येन कर्मणा मम श्रोत्र-स्मात्
कर्मानुष्ठान सिद्ध्यर्थं श्री परमेश्वरः प्रीयतां नमम ॥

सूर्योपस्थानः

आचम्य । प्राणानां अद्य पूर्वां शु.पु.ममात्मना श्री सवितुः सूर्यं नारायणं प्रीत्यर्थं
सूर्योपस्थानं महं करिष्ये ॥

कुशपवित्र धारणम् ॥ ॐ पवित्रैरथो ॥ इति मंत्रेण सूर्यं गंधाक्षत-क्षेतपुष्प-तुलसीदलं
धृत्वा-सूर्यं मुदीक्षन्-ॐ उद्वयन्तमसो ॥ ॐ उदुत्यं जातवेदो ॥ ॐ चित्रन्देवान् ॥

ॐ तश्चक्षुर्देवो ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं ॥ ॐ बिभ्राद् (१७ अनु.) ॐ सहस्रं शीषां ॥

(१६ अनु.) यज्ञाग्रतो इत्यारभ्य सुखारस्थिरक्षा ॥ (६ अनु.) अनंतरं-

ॐ यदेतन्मंडलं तपति तन्महदुक्थंतां ऋचः स ऋचां लोकोथ यदेतदग्निदीप्यते

तन्महाव्रततानि सामानि साम्नां लोकोथ यऽएषऽएतास्मिन्मंडले पुरुषः

सोऽग्निस्तानि यजूंषि स यजूषां लोकः ॥ १ ॥

एतैर्मंत्रैः उपस्थाय पाष्योर्गृहीत कुशादीन् कुशपवित्रे च पूर्वस्यां दिशि त्यज्त्वा
सूर्यं प्रदक्षिणी कृत्य ॥

अनेन यथा शक्त्या कृतेन श्री भगवान् सूर्यं नारायणः प्रीयतां नममः॥

॥ इति सूर्योपस्थानम् ॥

अथ ब्रह्मयज्ञ प्रयोगः

दर्भासनोपरि प्राङ्मुखं उपविश्य आचम्य० प्राणानायम्य०

कुश पवित्र धारणम्-ॐ पवित्रेस्थो०॥

संकल्प-अद्य पूर्वो० शु.पु. ॐ तत्सत् श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं यथाशक्ति ब्रह्म यज्ञेनाहं
यक्षे ॥

पुनः संकल्प-इष्टत्वादिषु मंत्रेषु खं ब्रह्मान्तेषु दशप्रणव सहितेषु याः क्रिया तत्र
विवस्वात ऋषिः प्रजापतिर्देवता सर्वाणि छंदाः० सि सर्वाणि सामानि प्रतिलिङ्गोक्ता
देवता ब्रह्मयज्ञे विनियोगः॥

तत्रादौ न्यास-

१) ॐ गौतम भरद्वाजाभ्यां नमः।	नेत्रयोः॥
२) ॐ विश्वामित्र जमदग्निभ्यां नमः।	श्रोत्रयोः॥
३) ॐ वसिष्ठ कश्यपाभ्यां नमः।	नासिकयोः॥
४) ॐ अत्रये नमः।	वाचिः॥
५) ॐ गायत्र्यग्निभ्यां नमः।	शिरसिः॥
६) ॐ उष्णिक् सवितृभ्यां नमः।	ग्रीवायाम् ॥
७) ॐ बृहती बृहस्पतिभ्यां नमः।	अनूके ॥
८) ॐ बृहद्रथन्तर द्यावा पृथिवीभ्यां नमः।	बाह्वोः॥
९) ॐ त्रिष्टुप् इंद्राभ्यां नमः।	नाभौ ॥
१०) ॐ जगत्यादित्याभ्यां नमः।	श्रोष्ठ्योः॥
११) ॐ अति छंदा प्रजापतिभ्यां नमः।	लिङ्गे ॥
१२) ॐ यज्ञा यज्ञीय वैश्वानराभ्यां नमः।	गुदे ॥
१३) ॐ अनुष्टुप् विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः।	उर्वोः॥
१४) ॐ पंक्ति मरुद्भ्यो नमः।	जान्वोः॥
१५) ॐ द्विपद विष्णुभ्यां नमः।	पादयोः॥

त्रिपिंडी श्राद्ध पद्धति-७

१६) ॐ विच्छन्दा वायुभ्यां नमः।

१७) ॐ न्यूनाक्षर छन्दोभ्यो नमः।

नासा पुटस्थ प्राणेषु ॥

सर्वाङ्गेषु ॥

ततो वामहस्ते दर्भ-जल-यवाक्षत-चंदनादिन् क्षिप्त्वा तद् उपरि दक्षिण हस्तं-
निधाय । दक्षिण जानूपरि निधाय-
बक्षमाण मंत्रान् पठेत् ॥

ॐ भुर्भवःस्यः तत्सवितुर्वरेण्यं ॥ १ ॥

ॐ इषेत्वोर्जेत्वा ॥ २ ॥ ॐ व्वसोः पवित्रमसि ॥ ३ ॥ ॐ हिरण्मयेन पात्रेणः ॥ ४ ॥

ॐ खं ब्रह्म ॥ ५ ॥ ॐ व्रतमुपैष्य नन्तरेणा हवनीयं च गार्हपत्यं च प्राण्ड-तिष्ठन्नपः
उपस्पृश्यति ॥ तद्यतथ उपस्पृश्यत्य मेध्योवै पुरुषो यदनृतं वदति तेन पूतिरन्तरतो

मेध्योऽवा आपः ॥ पवित्रपूतो व्रतमुपायानीति तस्माद्वाऽपः उपस्पृश्यति ॥ १ ॥

सोऽग्नि मेवा भीक्षमाणो व्रतमुपैति ॥ ॐ प्राश्निपुत्रात् आसुरी वासिनः प्राश्निपुत्रः -
आसुरायणात् आयुरायणऽआसुरे आसुरी याज्ञवल्क्यात् याज्ञवल्क्यऽउद्दालकात्

उद्दालको अरुणात् अरुणऽउपवेशे उपवेशिः कुम्भेः कुम्भीर्वाजश्रव सो वाजश्रवा
जिह्वावतो बाध्यो गा जिह्वावान् बाध्यो गोसिता द्वारेषणात् असितो वार्षगणो

हरितात्कश्यपात् हरितः कश्यपः कश्यपानैधृवेः कश्यपो नैधृविर्वाचोवा
गंभिण्याऽअंभिण्या दित्यानि इमानि शुक्लानि यजूंषि वाजसने येन याज्ञवल्केन

आख्यायन्ते ॥ ॐ अग्निमीळे पुरोहितं ॥ ॐ अग्नऽआयाहि वीतये ॥
ॐ शन्नो देवी ॥ ॐ अथानु वाकान्वक्षामि ॥ अथातोऽधिकारः ॥ ॐ मंडलं

दक्षिणमक्षि हृदयं । अथ शिक्षां प्रवक्ष्यामि । फलयुक्तानि कर्माणि । अथातो गृह्यस्थाल
पाकानां कर्म । वृद्धिरादैच । समाम्नाय समाम्नातः । म य र स त ज भ न ल ग

संमितम् । पंच संवत्सर मयं । युगाध्यक्षम् । गौः ग्मा । अथातो धर्म जिज्ञासा । अथातो
ब्रह्म जिज्ञासा । योगीश्वरं याज्ञवल्क्यं । नारायणं नमस्कृत्य । इति विद्या तपोयोनि

रयोनिर्विष्णु रीडितः । वाय्वज्ञे नार्चितो देवः प्रीयतां मे जनार्दनः ॥
एवं ब्रह्मयज्ञं विधाय - पाण्योर्गृहीत कुशादीन् उत्तरस्यां त्यजेत् ॥ अर्पणम् ॥

संकल्प - अनेन ब्रह्म यज्ञाख्येन कर्मणा भगवान् श्री परमेश्वरः प्रीयतां नमः ॥
ॐ तत्सद् ब्रह्मार्पणममस्तु ॥ यस्य स्मृत्याच नामोक्त्या तपोयज्ञः क्रियानिषु ।

न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वंदे तमच्युतम् ॥ १ ॥
॥ इति ब्रह्म यज्ञ प्रयोगः ॥

॥ महा विष्णु पूजन-संकल्पः ॥

आचम्य० प्राणानायम्य० अद्येत्यादि० एवंगुण वि.वि.
शुभ पुण्यतिथौ० ममात्मना० दिविस्थानां अंतरिक्षस्थानां भूमिस्थानां अज्ञात नाम
गोत्राणां सात्विक-राजस-तामस-प्रेतानां मोक्षार्थानां मम (अमुकामुकायाः) शरिरे
पीडा वर्तमानांत तून्वतोप द्रव्य निरसनार्थं पूर्वं संकल्पितं 'त्रिपिंडी श्राद्ध' मम
आरोग्य संतत्यादि प्रतिबंध निवृत्त्यर्थं त्रिपिंडी श्राद्धे अधिकार सिध्यर्थं श्री महा-
विष्णु-पूजन महं करिष्ये ॥

तत्रादौ निर्विघ्नता सिध्यर्थं गणपति स्मरणं-कलशाराधनं । रक्षा दीपं
निधाय । हृदयादि न्यासः करन्यासादिकं कुर्यात् ॥ इति संकल्पः ॥

१) सहस्र शीर्षेति.....वाम कराय ।	२) पुरुष एवेदेति.....दक्षिण कराय ।
३) एतावानस्येति.....वाम पादे ।	४) त्रिपादूर्ध्व.....दक्षिण पादे ।
५) ततो विराड् जायत.....वाम जंघा ।	६) तस्माद्यज्ञात्.....दक्षिण जंघा ।
७) तस्माद्यज्ञात्.....कट्यां ।	८) तस्मादक्षा.....नाभौ ।
९) तं यज्ञं.....हृदये	१०) यत्पुरुषं.....कंठे ।
११) ब्राह्मणोस्य मुख.....वाम बाहु ।	१२) चंद्रमा मनसो.....दक्षिण बाहु ।
१३) नाभ्याऽआ.....मुखे ।	१४) यत्पुरुषेण.....नासिकयोः ।
१५) सप्तास्यासन्.....नेत्रयोः ।	१६) यज्ञेन यज्ञमय.....सर्वांगेषु ।
- ॥ इति हृदयादि न्यासः ॥

॥ अथ करन्यासः ॥ -

- १) ॐ केशवाय नमः -
- २) ॐ नारायणाय नमः -
- ३) ॐ माधवाय नमः -
- ४) ॐ गोविदाय नमः -
- ५) ॐ विष्णवे नमः -
- ६) ॐ मधुसूदनाय नमः -
- ७) ॐ त्रिविक्रमाय नमः -

अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥

तर्जनीभ्यां नमः ॥

मध्यमाभ्यां नमः ॥

अनामिकाभ्यां नमः ॥

कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥

करतल करपृष्ठाभ्यां नमः ॥

हृदयाय नमः ॥

८) ॐ वामनाय नमः-

शिखसे स्वाहा ॥

९) श्रीधराय नमः-

शिखायै वषट् ॥

१०) ॐ ऋषिकेशाय नमः-

कवचाय हुम् ॥

११) ॐ प्रद्युम्नाय नमः-

नेत्रत्रयाय वौषट् ॥

१२) ॐ दामोदराय नमः-

अस्त्राय फट् ॥

अथ ध्यानम्-

शांताकारं भुजग शयतं पद्मनाभं सुरेशं ।

विद्याधारं गगन सदृशं मेघवर्णं शुभांगम् ॥

लक्ष्मीकान्तं कमल नयनं योगिमिथ्यानिगम्यं ।

वंदे विष्णुं भवभय हरं सर्व लोकेक नाथम् ॥ १ ॥

कृष्ण कृष्ण कृपालोत्वं अगतिनां गतिर्भव ।

संसारार्णव मग्नानां प्रसीद परमेश्वर ॥ २ ॥

॥ इति करन्यासः ॥

॥ शोडश उपचारैः विष्णु पूजनम् ॥

१) ॐ सहस्र शीर्षा..... आवाहनम् ॥

२) ॐ पुरुष एवेद..... आसनम् ॥

३) ॐ एतावानस्य..... पाद्यं ॥

४) ॐ त्रिपादूर्ध्व..... अर्घ्यं ॥

५) ॐ ततो व्विराड्..... आचमनम् ॥

६) ॐ तस्माद्यज्ञात्..... यज्ञोपवीतम् ॥

७) ॐ तस्माद्यज्ञात्..... वस्त्रम् ॥

८) ॐ तस्मादध्वा..... गंधम् ॥

९) ॐ तंयज्ञं बर्हिषि..... अक्षतां ॥

१०) ॐ यत्पुरुषं व्यद..... पुष्पम् ॥

११) ॐ ब्राह्मणोस्य मुख..... धूपम् ॥

१२) ॐ चंद्रमा मनसो..... दीपं ॥

१३) ॐ नाभ्याऽआसीदन्..... नैवेद्यं ॥

१४) ॐ यत्पुरुषेण हविषा..... फल-तांबूल-दक्षिणा ॥

१५) ॐ सप्तास्यान्..... प्रदक्षिणाम् ॥

१६) ॐ यद्देन यज्ञमय..... नमस्कारः ॥

अनेन शोडषोपचार पूजनेन श्री महाविष्णुः प्रीयतां तमम् ॥

गार्थयेत्- जय त्वं देव देवेश यमधर्म नराक्षर ।

जय कामद भक्तानां महाविष्णु तमोऽस्तुते ॥ १ ॥

अच्युतानंत देवेश अगतिनां गतिर्भव ।

संसारार्णव मग्नानां प्रसीद परमेश्वर ॥ २ ॥

त्रिपिंडी श्राद्ध संकल्प

पसव्यं-

गुण वि० वि० मम सकल पाप दृष्ट दोष निरसनार्थं देह सौख्यता प्राप्त्यर्थं । दारिद्र्य नाशाय । शरीरारोग्यता । भूमि अंतरिक्ष दैव्यकृत पीडा विनाशनार्थं अस्मत् कुले नादिष्ट गोत्राणां अनादिष्ट असापेक्षिकानां उद्धरणार्थं ब्रह्मा-विष्णु-रुद्र शर्मणां । त्व-रज-तामस रूपाणां असद गतिकां । स्वर्ग लोकादि अक्षय्य विष्णु लोकां मये एकोदिष्ट विधिनां त्रिपिंडी श्राद्धं करिष्ये ॥ सव्यं-

१) महीद्यौरिती-ताम्र, रौप्य, स्वर्णमयं वल्लभा स्था. पू. कृत्वा ॥

२) अग्न्युत्तारण पूर्वक- ताम्र, रौप्य, स्वर्णमयं ब्रह्मा, विष्णु, रुद्र, प्रतिमानां गणन-पूजनं च करिष्ये ॥

३) ब्राह्मण प्रार्थना- नमोऽस्त्वनंताय ० इति मंत्रेण ॥

४) कलशोपरि सूक्तं दधात्-

अ) ब्रह्म कलशे- ॐ तेजोऽसि ॥ १ ॥ ब्रह्म यज्ञानि ॥ २ ॥

ब) विष्णु कलशे- ॐ सहस्रं शीर्षा पुरुषः ॥ १ ॥

क) रुद्र कलशे- ॐ नमस्ते रुद्र मन्यव ॥ १ ॥

त्रिदेवानां जप-कर्म विधेयं न्यूनातिरिक्तं त्रिदेवतानां जाप्य कृतेन प्रसादात् । सर्वं परिपूर्णतास्तु ॥ अस्तु परिपूर्णताम् ॥

॥ इति संकल्पः ॥

त्रिपिंडी श्राद्ध पद्धति-११

त्रिपिंडी श्राद्ध विधि

दक्षिणाभि मुखो भूत्वा, गोमयेन, पुरतो मंडले । तत्रैव यत् ॥
विधाय दर्भत्रयान चटान्निर्माय स्थापयेत् ॥

सव्यं - आचम्य ० कुश पवित्र धारणम् ० एवं गुण ०

अपसव्यं - अनाविष्ट गोत्राणां अस्मत्कुले अनिर्दिष्ट सा पेक्षिकानां ब्रह्मा - विष्णु - रुद्र
शर्मणां सत्व - रज - तामसानां प्रीतये त्रिपिंडी श्राद्ध मां करिष्ये ॥ ॐ कुरुष्व ॥

१) अनिर्दिष्ट गोत्राणां अनिर्दिष्ट सापेक्षिक ब्रह्म शर्मन् सात्विक रूप, श्राद्धे क्षणः
क्रियतां । तथा प्राप्नुतां भवन्तु प्राप्नवानि ॥ १ ॥

२) अनिर्दिष्ट गोत्राणां अनिर्दिष्ट सापेक्षिक विष्णु शर्मन् राजस रूप श्राद्धे क्षणः
क्रियतां । तथा प्राप्नुतां भवन्तु प्राप्नवानि ॥ २ ॥

३) अनिर्दिष्ट गोत्राणां अनिर्दिष्ट सापेक्षिक रुद्र शर्मन् तामस रूप, श्राद्धे क्षणः
क्रियतां । तथा प्राप्नुतां भवन्तु प्राप्नवानि ॥ ३ ॥ सव्यं - प्रार्थयेत् -

समस्त संपत्सम वाप्ति हेतवः समुत्थितापत् कुल धूम केतवः ।

अप्रार संसार समुद्र सेतवः पुनन्तु मां ब्राह्मण पाद प्रांसवः ॥

आपध्वच ध्वांत सहस्रभानवः समीहि तार्शार्पण काम धेनवः ।

समस्त तीर्थाबु पवित्र मूर्तयो रक्षन्तु मां ब्राह्मण पाद प्रांसवः ॥ १ ॥

अपसव्यं - एवं चटत्रये - एतद्व पादं मादावनेजनं एष वो अर्घ्यः । पितृभ्यं स्वधायिभ्यः
इति मंत्रेण अर्घ्यं दधात् ॥ १ ॥

तिलाक्षतैर्दिग्बंधं कार्यम् -

अग्निष्वात्ताः पितृगणाः प्राचीं रक्षन्तु मे दिशम् ।

तथा बर्हिषदः पांतु याम्यां ये पितः स्तथा ॥

प्रतीची माज्य पास्तद्वत् उदीचीमपि सोमपाः ।

ऊर्ध्वस्तद् अर्यमा रक्षेत्तव्यवाड नलोप्यधः ॥

रक्षो भूत पिशाचेभ्यः स्तथैवासुर दूषिताः ।

सर्वतश्चापि धिप स्तेषां यमो रक्षां करोतु मे ॥

वायुर्भूत पितृणां च तृप्तिर्भवती शाधती ।

य इमं श्राद्ध काले तु कुर्याद्वै पितृपजरम् ॥

अक्षय्यं तद् भवेत् श्राद्धं पितृभ्यः परिरक्षतु ॥ १ ॥

अपसव्यं - तिला रक्षन्तु असुरात् । सव्यं - दर्भाः रक्षन्तु राक्षसात् । पंक्ति वै श्रोत्रियो

रक्षे दतिथिः सर्व रक्षकः ॥ अपसव्यं - निवि बंधनं - (तिल कुशानादाय दक्षिण
कटौ निवि बंधनम्)

सोमस्य निविरसि विष्णोः शर्मासि शर्मन् यजमान सैद्रस्य षोणिरसि सुसस्याः कृषि
स्कृषि ॥ इति ॥

संकल्प- मम शरीरे रोग विमुक्त्यर्थ-संतति-संपत्ति प्राप्त्यर्थ-सकल बाधा
शमनार्थ-अनिर्दिष्ट गोत्राणां अनि. सापेक्षिकानां ब्रह्म, विष्णु, रुद्र शर्मनां सात्त्विक-
राजस-तामस-रूपाणां असदगतिकानां उच्छ्ररणार्थे स्वर्ग लोकादि अक्षय्य विष्णु-
लोका वाप्तये एकोद्दिष्ट विधीनां एकतंत्रेण "त्रिपिंडी श्राद्धं" करिष्ये ॥
सव्यं कुशोपरीभूमी प्रार्थना-

श्राद्ध भूमी गयां ध्या वा ध्यात्वा देवं गदाधरं ।
ताभ्यां चैव नमस्का ततः श्राद्धं प्रवर्तयेत् ॥
सप्तव्याघा दशारण्ये मृगाः कालं जिरे गिरौ ।
चक्रवाकाः शरद्विपे हंसाः सरसि मानसे ॥
तेऽपि जाता कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणाः वेद मारुताः ॥
प्रस्थिता दीर्घ मध्वानं यूयं तेभ्योऽवसीदथ ॥ देवताभ्यश्च
अपसव्यं-पितृभ्यश्च सव्यं- महायोगिभ्य एव च ।
नमः स्वाहायै स्वधायै नित्यमेव नमो नमः ।
गयायां पितृ रूपेण स्वयमेव जनार्दनः ॥
तं ध्यात्वा पुंडरीकाक्षं मुच्यते च ऋण त्रयात् ॥ १ ॥
॥ तिलोदक करक गम् ॥ ईशाने दर्भासनं

अपसव्यं- आसने पात्रं, पात्रे-

१) शन्नो देवी इति-	जलपू णम् ।
२) पवित्रेस्थो वैष्णव्यो-	कुश प्रक्षेपः ।
३) यवोऽसीती-	यव प्रक्षेपः ।
४) तिलोसिऽति-	तिल प्रक्षेपः ।
५) त्वां गंधर्वेऽति-	गंध प्रक्षेपः ।
६) तूष्णी-	पुगी फल-पुष्प-शतपत्राणि भृंगराजः स्तथैव च ।
मालती मोगरं चैव पितृणां दत्त मक्षयम् ॥ १ ॥

सव्यं- पुनंतु मेति नवभि स्तिलोदक करणं अभिमंत्रणम्-

ॐ पुनंतु मा पितरः सोम्यासः पुनंतु मा पितामहाः।

पुनंतु प्रपितामहाः पवित्रेण शतायुषाः ॥१॥

पुनंतु मा पितामहाः पुनंतु प्रपितामहाः।

पवित्रेण शतायुषा विश्वमायुवैष्णव्यै ॥२॥

ॐ अग्र आयूषि पवस आसुवोर्ज मिषंचनः।

आरेऽबाधस्वद् च्छुनाम् ॥३॥

पुनंतु मां देवजनाः पुनंतु मनसा धियः।

पुनंतु विश्वाभूतानि जात वेदः पुनीहिमा ॥

पवित्रेण पुनीहिमा शुक्रेण देव दीद्यत।

अग्ने क्रत्वा ऋतूँऽऽनु ॥५॥

षत्ते पवित्र मर्चिष्यग्ने बितत मंतरा।

ब्रह्म तेन पुनातुमा ॥६॥

चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवोमा।

सविता पुनात्व च्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः।

तस्य ते पवित्र पते पवित्र पूतस्य यत्कामाः पुनेतच्छकेयम् ॥७॥

पुष्कराद्यानि तीर्थानी गंगाद्याः सारितस्तथा।

आगच्छन्तु पवित्राणी श्राध्द काले सदा मम ॥८॥

कुर्चेन श्राध्दीय द्रव्य प्रोक्षणम्- अपसव्यं-तिलं दक जलेन-अपवित्रः-
पवित्रोवा० इति ॥

सव्यं- व्यदेवा देव हेडनं देवासश्च कृमाव्वयम्।

अग्निर्मा तस्मादेतसो विश्वान्मुचत्व० हसः ॥१॥

यदि दिवा यदि नक्तमेना० सिच कृमाव्वयन्।

वायुर्मा तस्मा देनसो विश्वान्मुचत्व० हसाः ॥२॥

यदि जाग्रद्यादि स्वप्न एना० सिच कृमाव्वयम्।

सुर्यो मा तस्मा देनसो विश्वान्मुचत्व० हसः ॥३॥

ॐ तत् सवितुर्वरेण्यम्० ॥४॥

त्रिपिंडी श्राध्द पद्धती-१४

पाकप्रोक्षणम्- सव्यं-

त्रिभिर्गायत्र्या अभिमन्त्र्य पाकशालायां गत्वा पाकप्रोक्षणम् ॥

अपसव्यं-पाकादि दोषाः पाकविनाः सवित्रताऽस्तु । देशकाल पाकपात्रद्वयं श्रद्धा
संपदस्तु । सर्वे पाकाः शुचयो भवन्तु ॥ १ ॥

१) अनिर्दिष्ट गोत्रस्य अनिर्दिष्ट सापेक्षिकस्य ब्रह्म शर्मन् सात्विक रूपं ब्रह्म शर्मन्- इदमासनं
सुखासनं हस्तप्रक्षालनं दत्वा, विष्टरार्थे इमो कुशो ॥ १ ॥

२) अनि० गोत्र० अनि० सापे० राजस रूपं विष्णु शर्मन् इदमासनं सुखासनं, हस्त-
प्रक्षालनं दत्वा, विष्टरार्थे इमो कुशो ॥ २ ॥

३) अनि० गोत्र० अनि० सापे० तामस रूपं रुद्र शर्मन् इदमासनं, सुखासनं, हस्त-
प्रक्षालनं दत्वा, विष्टरार्थे इमो कुशो ॥ ३ ॥

(त्रयाणां पृथक् पृथक् दद्यात्)-आवाहनं-सव्यं-

विधेदेवासऽआगता शृणुताम, हवम् । एदम् बर्हिनिषीदत ॥ १ ॥

प्रदक्षिणं यवान् विकीर्य-विधेदेवाः शृणुतेम, हवस्मे येऽअतारिक्षे य उपद्य विष्ट ॥

ये अग्निं जिह्वाऽउतवा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषी मादयध्वम् ॥ १ ॥

आगच्छन्तु महाभागा विधेदेवा महाबलः । ये चात्र बिहिता सावधाना भवन्तु ते ॥ २ ॥

॥ इति पाकप्रोक्षणम् ॥

अर्घदानम्-अपसव्यं-

१) अनिर्दिष्ट गोत्रस्य अनि० सापेक्षिकस्य ब्रह्म शर्मन् सात्विक रूपम् ।

२) अनिर्दिष्ट गोत्रस्य अनि० सापेक्षिकस्य विष्णु शर्मन् राजस रूपस्य ।

३) अनिर्दिष्ट गोत्रस्य अनि० सापेक्षिकस्य रुद्र शर्मन् तामस रूपस्य ।

(पृथक् पृथक् दद्यात्) एष तेऽअर्घः स्वधार्घाऽस्तु ॥ इति ॥

सव्यं-गंधादि दानम्-

१) अनिर्दिष्ट गोत्रस्य अनि० सापेक्षिकस्य ब्रह्म शर्मन् सात्विक रूपम् ।

२) अनिर्दिष्ट गोत्रस्य अनि० सापेक्षिकस्य विष्णु शर्मन् राजस रूपम् ।

३) अनिर्दिष्ट गोत्रस्य अनि० सापेक्षिकस्य रुद्र शर्मन् तामस रूपम् ।

गंधः सुगंधः। अक्षत पुष्पम्, स्वाक्षत पुष्पम्। यवमाच्छादनं। फलार्थे पूगीफल सुफलं।
धारणार्थे यज्ञोपवीतं, सुयज्ञोपवीतं। आच्छादनार्थे वस्त्रं वा किंचित् व्यावहारिक द्रव्यं,
स्वाच्छादनं। शेषोपचारार्थे इमौ कुशी, सुकुशी। इदमनुलेपनं। एतावत्सुमनस एव वो
धूपः, सुधूपः। इदं वो दीपं, सुदीपं। शेषोपचारार्थे इमौ कुशी यथादत्तं गंधार्चनं स्वाहा
संपद्यताम् ॥ इति ॥

भोजन संकेतः

अपसव्यं-

- १) अनि० गोत्रस्य अनि० असा० ब्रह्म शर्मणे सात्त्विक रूप।
 - २) अनि० गोत्रस्य अनि० असा० विष्णु शर्मणे राजस रूप।
 - ३) अनि० गोत्रस्य अनि० असा० रुद्र शर्मणे तामस रूप।
- (त्रयाणां पृथक् पृथक् दद्यात्) भोजनं वः स्वधानम् ॥ (अन्न विकीरो नास्ति)

सव्यं- त्रिवारं गायत्रीर्जपित्वा० ॥ ॐ मधुव्याताये वायते० मधु मधु मधु० ॥
प्रार्थयेत्- ईशान विष्णु कमलासन कार्तिकेय वन्धित्र यार्क रजतीश गणेशराणां।
क्रौंचा मरेंद्र कलेशोद्भव कश्यपाणां पादान्नमामि सततं मम प्रिय-मुक्ति हेतोः ॥ १ ॥
एको विष्णुर्महद्भूतं ॥ २ ॥ ॥ इति भोजन संकल्पः ॥

रेखाकरणम्- अपसव्यं- ॐ अपहताऽअसुरा इक्षाः सि वेदिषदः ॥

उदकोस्पर्शः ॥ रेखायां अवनेजनम्-

- १) अनि० गोत्राय अनि० असापे० अस्तत्कुले अनि० ब्रह्म शर्मन् सात्त्विक रूप।
 - २) अनि० गोत्राय अनि० असापे० अस्तत्कुले अनि० विष्णु शर्मन् राजस रूप।
 - ३) अनि० गोत्राय अनि० असापे० अस्तत्कुले अनि० रुद्र शर्मन् तामस रूप।
- (त्रयाणां पृथक् पृथक् दद्यात्) पिंडस्थाने अवनेज ॥ १ ॥

॥ इति रेखा करणम् ॥

॥ पिंड दानम् ॥

शान् आरत्तीयं - तिलान् प्रक्षिप्य - पिंडान् दद्यात् पिंडमध्ये - (घृत-तिलान्-
किरा-पय-दधि-मधु-गंध-तुलसी-प्रक्षिप्य) प्रथमं तंडुल पिंडं गृहीत्वा-

अस्मत्कुले मृता ये च गतिर्येषां न विद्यते।

तेषां उद्धारणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥१॥

मातामह कुले ये च गतिर्येषां न विद्यते।

पितृवंशे मृता ये च मातृवंशे तथैव च ॥२॥

गुरु क्षत्रिय बंधूनां ये चान्ये बांधवाः स्मृताः।

तेषां उद्धारणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥३॥

इमं तंडुल-मयं पिंडं घृत-मधु समन्वितम्।

ददाय तस्मै प्रेताय सर्वं पापोद्घरं ध्रुव ॥४॥

अनिर्दिष्ट गोत्र अनिर्दिष्ट सापेक्षिक मम शो-शरीरे-गृहे पीडा बाधोपशमनार्थं अयं
तंडुल मयं पिंडं ब्रह्मणे उपतिष्ठताम् ॥१॥ यवमयं पिंडं गृहीत्वा-

ये केचित् वायुरूपा वतंते पितरो मम।

यवपिंडं प्रदानेन व्रजंतु गतिं मुक्ततां ॥२॥

आब्रह्मणो ये पितृवंशजा मातुः स्तथा वंश भवा मदियाः। वंश द्वयोस्मि मम दातुः

भूता भृत्या स्तथैवाश्रित सेवकाश्च ॥ मित्राणि सख्यः पशवश्च शिष्या ह्येताश्च पुत्राश्च

कृतोपकाराः। जन्मांतरे ये मम संगताश्च तेभ्यः सदा पिंडं महं ददामि ॥ अग्निं दत्वाश्च

ये केचिन्नाग्निं दत्वा स्तथा परे। तेषां उद्धारणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥ यवपिंडं

मयं पिंडं मधुघृतं समन्वितम्। ददामि तस्मै प्रेताय सर्वं पापोद्घरं ध्रुव ॥ अंतरिक्षे ध्रुवे

जाता राजसा वायु रूपिणः। राजसं पिंडं प्रदानेन ते तृप्यंतु मुदान्विताः ॥

अनिर्दिष्ट गोत्र अनिर्दिष्ट सापेक्षिक विष्णु शर्मन् राजसं रूपं एष ते पिंडं उपतिष्ठतु ॥२॥

३) तिलमयं पिंडं गृहीत्वा-

ये केचित् मृता येता भूमौ तिष्ठन्ति सर्वदा। ददामि तस्मै प्रेताय सर्वं पापोत्

भवाय च ॥ तिलमयं पिंडं दानेन तृप्तिं यांतु क्षुधादिताः। तेषां उद्धारणार्थाय

इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥ पितृ मातृ स्वसारश्च स्वसुताश्च सुरास्तथा। रौरवे

बांधवते मिश्रे काल सूत्रे च ये गताः ॥

॥ पिंडदानम् ॥

असिपत्र वने घोरे कुंभी पाके च ये गताः । अथवा वृक्ष योनिस्था पक्षी कीट
सरिसृपा : ॥ भूत प्रेत पिशाचाश्च धान, योनि च ये गताः । इमं तिलमय पिंडं
मधु सर्पि समन्वितम् । ददाय तस्मै प्रेताय प्रेत मोक्ष प्रदो भव ॥ सर्वे मृता
तमो गुणा सर्वोपद्रव नाशनः । तेषां पिंडो मया दत्तो अक्षय्यं उपतिष्ठतु ॥
अनि० गो० अनि० सापे० रुद्र शर्मन् तामसरुप एष ते तिलमय पिंडं उप
तिष्ठतु ॥३॥ निर्विं विसृज्य ॥ नमो वः इति षडंजलीं कुर्यात् ॥

१) नमो वः पितरो रसाय०	२) नमो वः पितरः शोषाय०
३) नमो वः पितरो जीवाय०	४) नमो वः पितरः स्वधायै०
५) नमो वः पितरो घोराय०	६) नमो वः पितरो मन्यवे०

अत्र उदङ्मुखं क्षासं नियम्य पुनरावृत्य प्रति पिंडं --

ॐ नमो वः पितरः पितरो व्यास आधत्त ॥ एत द्यः पितरो व्यासः ॥ इति ॥
सव्यं - पिंड पूजां करिष्ये - पिंड संस्थाः पितः अत्र स्वधा नमः ।

गंधं नमः । यव-तिलाक्षतां स्वधा नमः । तुलसीदलानि स्व० न० । धूपं स्व० न० ।
दीपं स्व० न० । नैवेद्यं स्व० न० । फल मुखवास तांबूल सदक्षिणाकं स्व० न० ।
नीरांजनं स्व० न० । पुष्पांजलिं स्व० न० ॥ सर्वे सह पिंडान् नमस्कृत्य०
पिंडस्यार्चन विधेः परिपूर्णतास्तु । अस्तु परिपूर्णताम् ॥ अपसव्यं ----

॥ चटोपरि सुप्रोक्षिकादि करणम् ॥

शिवा आपः सन्तु-सन्तु शिवापः । सौमनस्यमस्तु-अस्तु सौमनस्यम् ॥
अक्षतं चारिष्टं चास्तु-अस्त्वक्षतमरिष्टं च । भोः पितरः स्वधोच्यताम्-अस्तु
स्वधा ॥ पिंडमूलं तिलोदकं निषिचेत् - ॐ ऊर्जं ब्रह्मन्ति० इति मंत्रेण० ॥

- १) मातुलिंगं २) खर्जूर ३) नारिगं धृत्वा अर्घ-त्रय दधात् ॥

अनेन त्रिपिंडी श्राद्धाख्येन भगवान् ब्रम्ह-विष्णु-रुद्रः प्रीयताम् ॥

पिंडदाने परिपूर्णतास्तु ०॥

त्रिपिंडी श्राद्ध पद्धती-१०

॥ पिंडोपरि सुप्रोक्षिकादि करणम् ॥ अपसव्यं-

१) अनि० गोत्रस्य अनि० सापे० ब्रह्म शर्मणे सात्विक रूप ।

२) अनि० गोत्रस्य अनि० सापे० विष्णु शर्मणे राजस रूप ।

३) अनि० गोत्रस्य अनि० सापे० रुद्र शर्मणे तामस रूप ।

दत्त श्राद्ध मन्त्रं, उदकं अक्षय्य मस्तु ॥ इति सुप्रोक्षित करणम् ॥ पात्र मुत्तानं कृत्वा ॥

भू दक्षिणां दद्यात् ॥

अस्य श्राद्धस्य फलप्राप्ति कामस्य-

१) ब्रह्म शर्मणे-सात्विक रूपाय-अक्षय्य मस्तु स्वधोच्यताम् ॥

२) विष्णु शर्मणे-राजस रूपाय-अक्षय्य मस्तु स्वधोच्यताम् ॥

३) रुद्र शर्मणे-तामस रूपाय-अक्षय्य मस्तु स्वधोच्यताम् ॥

सव्यं- त्रिपिंडी श्राद्धं संपन्नं सुसंपन्नम् ॥

प्रार्थयेत्-

दिव्यन्तरिक्ष भूमिस्था सात्विका राजसास्तथा ।

तामसा प्रेत रूपाश्च शांतिं गच्छंतु हर्षिताः ॥१॥

ईशान विष्णु कमलासन कार्तिकेय ।

चन्हित्रयार्क रजनीश गणेशराणाम् ॥

क्रौंचा मरेंद्र कलशोदभव कश्यपाणाम् ।

पादानामासि सततं मुमपितु-मुक्ति हेतोः ॥२॥

अयोध्या मथुरा माया काशी कांची अवंतिका ।

पुरी द्वावावतीश्चैव सप्तैता मोक्षदायकाः ॥३॥

सव्यं-

पिंड उद्धृत्य, आघ्राय । पुनः स्थाप्य । स्मरतां अभिरम्यतास्य ॥ संकल्प-

शुभ पु० ति० ममात्मना० अमु० मासे-अमु० पक्षे-अमु० ऋतो-अमु० तिथौ-

अमु० वासरे-अपसव्यं- अनिर्दिष्ट गोत्राणां अनिर्दिष्ट सापेक्षिकानां ब्रह्म-विष्णु-

रुद्र शर्मणां सत्व-रज-तमो रूपाणां एक तंत्रेण एकोदिष्ट विधिना त्रिपिंडी श्राद्धं

विधेयं न्यूनातिरिक्तं ब्राह्मण वचनात् श्री महा विष्णोः प्रसादात् तत्सर्व परिपूर्णतास्तु ॥

अस्तु परिपूर्णताम् ॥

स्नानं कृत्वा- सव्यं- आचमनं कृत्वा-वस्त्र परिधानं । गंधादि लेपनं । गणपति
पूजनं-पुण्याह वाचनम् । यजमानाभिषेकं कृत्वा । ब्राह्मणेभ्यो दक्षिणादानम् ।
घटदानं-मूर्ति-कलश-वस्त्रदानं । आशीष ग्रहणम् । नमस्कारं कृत्वा ॥ देवालये दीपं
प्रज्वाल्य ॥ यस्य स्मृत्या०॥ ॐ तत्सद् ब्रह्मार्पणमस्तु ॥

१) शंखोदकेन श्री महाविष्णु तर्पणम्-ताम्रपात्रे- जल-दुग्ध-सर्वोषधी-तिल-
तुलसि-चंदनं प्रक्षिप्य । शंखोदकेन तर्पणं कुर्यात् ॥

१) केशव स्तुत्यु० २) नारायण स्तु० ३) माधव स्तु० ४) गोविंद स्तु०
५) विष्णु स्तु० ६) मधुसूदन स्तु० ७) त्रिविक्रम स्तु० ८) वामन स्तु०
९) श्रीधर स्तु० १०) ऋषिकेश स्तु० ११) प्रद्युम्न स्तु० १२) दामोदर स्तु०
॥ अथ ध्यानम् ॥ ॐ शांताकारम् भुजग शयनं०॥१॥

जयत्वं देव देवेश यम धर्म नराक्षर ।

जय कामद भक्तानां महाविष्णु नमोस्तुते ॥२॥

अच्युतानंत देवेश अगतिनां गतिर्भव ।

संसारार्णव मग्नानां त्राहिमां तु जनार्दन ॥३॥ अपसव्यं-

गोत्राः अस्मत्कुले अनिर्दिष्ट सापेक्षिकाः सात्विक-राजस-तामस रूपाः परलोके
महातृषा निवृत्तये इदमुदकं अक्षय्यं उपतिष्ठताम् ॥ ब्रह्म-विष्णु-रुद्र देवतानां तर्पण
विधेः परिपूर्णतास्तु ॥ अस्तु परिपूर्णताम् ॥ नमस्कारः-

अनादि निधनो देव शंख चक्रधरः प्रभु ।

अक्षय्य पुंडरीकाक्ष प्रेत मोक्ष प्रदो भव ॥१॥

कृष्ण कृष्णोति ये मां नराः स्मरन्ति नित्यशः ।

जलं पीत्वा यथा पद्मं नरकात् उद्धराम्यहम् ॥२॥

॥ इति प्रार्थना ॥

॥ सव्यं-आचमनम् ॥

दशविध दानम्

- १) गोदान २) कमंडलु ३) तिलपात्र ४) धृतपात्र ५) कास्यपात्र
६) उपानह ७) छत्र ८) वस्त्र ९) सुवर्ण १०) दक्षिणा

विष्णवे वस्त्र दानं च । ब्रह्मणेषु कमंडलु ॥

उपानह दानं रुद्राय । ब्राह्मणेतु सुवर्णकम् ॥ १ ॥

इदं दशदानानि दधात् । यथा शास्त्र प्रमाणकम् ।

तद् भावे निष्क्रीयी भूतं । दक्षिणां दातु श्रद्धया ॥ २ ॥

पितृ-मात्रादि दैवतम् । ब्रह्म-विष्णु-हरः समम् ।

दश दानेन भवेत् तृप्तम् । यावश्चंद्र दिवाकरौ ॥ ३ ॥

सुपुत्रो उद्धरेत् तरय । दानेन पितरे न च ।

तस्मात् दानं प्रयच्छामि । पितृ मोक्षाय कारणात् ॥ ४ ॥

॥ पंच वाक्यात्मक पुण्याह वाचनम् ॥

भो ब्राह्मणाः, मह्यं सह कुटूंबिने महाजनान् नमस्कुर्वाणाय आशिर्वचनं अपेक्ष माणांय
अद्य करिष्यमान- "त्रिपिंडी श्राद्धाख्यस्य कर्मणः"-

पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु । कल्याणं भवन्तो ब्रुवन्तु ॥

ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु । स्वस्तिं भवन्तो ब्रुवन्तु ॥

श्रीः अस्विति भवन्तो ब्रुवन्तु ० ॥

॥ इति सांकल्पिक पुण्याह वाचनम् ॥